

Matematică

algebră, analiză matematică

Clasa a XII-a

- pentru pregătirea la clasă și bacalaureat -

Cartea Românească
EDUCATIONAL

Iași- 2019

Teste de evaluare inițială	11	249
---	----	-----

ALGEBRĂ

Capitolul I. Grupuri	16	
1. Lege de compozиie internă (operație algebrică), parte stabilă, tabla operației	16	
1.1. Proprietăți ale legilor de compozиie internă	19	250
1.2. Evaluare sumativă	29	251
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	29	251
2. Grup, exemple: grupuri numerice, grupuri de matrice, grupuri de permutări, grupul $\mathbb{Z}_n$ al claselor de resturi modulo n	33	
2.1. Definiția grupului	33	252
2.2. Grupuri numerice	34	
2.3. Reguli de calcul într-un grup	40	254
2.4. Evaluare sumativă	43	255
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	44	255
2.5. Subgrup	46	256
2.6. Evaluare sumativă	49	257
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	50	257
2.7. Morfisme și izomorfisme de grupuri	51	257
2.8. Evaluare sumativă	63	259
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	64	259
2.9. Grup finit, tabla operației, ordinul grupului, ordinul unui element	66	260
2.10. Evaluare sumativă	72	261
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	73	261
Test de autoevaluare.....	74	
PROBLEME RECAPITULATIVE	76	262
Capitolul II. Inele și corpuri	82	
1. Inel	82	264
1.1. Definiția inelului, exemple: inele numerice ($\mathbb{Z}, \mathbb{Q}, \mathbb{R}, \mathbb{C}$), $\mathbb{Z}_n$, inele de matrice, inele de funcții reale	82	
1.2. Reguli de calcul într-un inel	88	265

1.3. Morfisme și izomorfisme de inele. Inele izomorfe	93	 266
EXERCIȚII RECAPITULATIVE	95	 266
1.4. Evaluare sumativă	101	
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	102	 268
 2. Corp	104	 269
2.1. Definiția corpului, exemple: corpuri numerice ($\mathbb{Q}$, $\mathbb{R}$, $\mathbb{C}$), $\mathbb{Z}_p$, p prim, corpuri de matrice	104	
2.2. Morfisme și izomorfisme de corpuri	107	
EXERCIȚII RECAPITULATIVE	113	 269
2.3. Evaluare sumativă	118	
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	119	 271
Test de autoevaluare.....	120	
 Capitolul III. Inele de polinoame cu coeficienți într-un corp comutativ	122	
1. Forma algebrică a unui polinom, funcția polinomială, operații (adunarea, înmulțirea, înmulțirea cu un scalar)	122	
2. Teorema împărțirii cu rest; împărțirea polinoamelor; împărțirea cu $X-a$, schema lui Horner	125	 272
3. Divizibilitatea polinoamelor	129	 272
4. Proprietăți ale relației de divizibilitate la polinoame	130	
5. Teorema lui Bézout	130	
6. Cel mai mare divizor comun al polinoamelor	131	
7. Cel mai mic multiplu comun al polinoamelor	133	
8. Polinoame ireductibile. Descompunerea unor polinoame în factori ireductibili	134	
9. Rădăcini ale polinoamelor, relațiile lui Viète	136	 272
10. Rezolvarea unor ecuații algebrice cu coeficienți în $\mathbb{Z}$, $\mathbb{Q}$, $\mathbb{R}$, $\mathbb{C}$, ecuații binome, ecuații reciproce, ecuații bipătrate	142	 272
EXERCIȚII RECAPITULATIVE	153	 272
11. Evaluare sumativă	156	 273
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	157	 274
Test de autoevaluare.....	162	

Capitolul I. Primitive 164

1. Probleme care conduc la noțiunea de integrală	164
2. Primitivele unei funcții.....	165
3. Integrala nedefinită a unei funcții	165
4. Proprietăți ale integralei nedefinite: liniaritate	166
5. Primitive uzuale	166 ... 275
6. Evaluare sumativă	170
7. Metode de calcul al primitivelor	171
7.1. Integrarea prin părți	171 ... 276
7.2. Evaluare sumativă	172 ... 276
7.3. Prima metodă a schimbării de variabilă	173 ... 277
7.4. A doua metodă a schimbării de variabilă	176 ... 277
7.5. Evaluare sumativă	177 ... 278
Test de autoevaluare.....	178

Capitolul II. Funcții integrabile 180

1. Diviziuni ale unui interval $[a, b]$, norma unei diviziuni, sistem de puncte intermediare	180
1.1. Sume Riemann, interpretare geometrică	180
1.2. Funcții integrabile pe un interval $[a, b]$	181
1.3. Formula Leibniz – Newton	182
1.4. Proprietăți ale integralei definite: liniaritate, monotonie, aditivitate	183
1.5. Integrabilitatea funcțiilor monotone și continue	184
1.6. Teorema de medie, interpretare geometrică	184
1.7. Teorema de existență a primitivelor unei funcții continue	184
1.8. Metode de calcul ale integralelor definite	185
1.8.1. Formula integrării prin părți	185 ... 278
1.8.2. Evaluare sumativă	186 ... 279
1.8.3. Formula integrării prin schimbarea de variabilă	186 ... 279
1.8.4. Evaluare sumativă	188 ... 279
1.9. Calculul integralelor de forma $\int_a^b \frac{P(x)}{Q(x)} dx$, grad $Q \leq 4$, prin metoda descompunerii în fracții simple	188 ... 279
1.10. Evaluare sumativă	190 ... 280
Probleme pregătitoare pentru bacalaureat	190 ... 280
Test de autoevaluare.....	198

1. Aria unei suprafețe plane	200	 284
2. Volumul unui corp de rotație	203	 284
3. Calculul unor limite de siruri folosind integrala definită	205	 284
PROBLEME PROPUSE. Aplicații ale integralei definite	207	 285
4. Evaluare sumativă	209	 286
Test de autoevaluare	209	
EXERCIȚII ȘI PROBLEME RECAPITULATIVE	211	 286
MODELE DE TEZE SEMESTRIALE	239	 304
SIMULARE BACALAUREAT	244	 305
INDICAȚII, REZOLVĂRI, SOLUȚII	249	
Soluții teste autoevaluare	306	
Bibliografie	309	

Capitolul I. Grupuri

1. Lege de compoziție internă (operație algebrică), parte stabilă, tabla operației

Lege de compoziție internă (operație algebrică)

Definiție. Spunem că pe mulțimea M este definită o *lege de compoziție internă* dacă oricărei perechi ordonate de elemente din M i se asociază un element bine determinat, aparținând aceleiași mulțimi M .

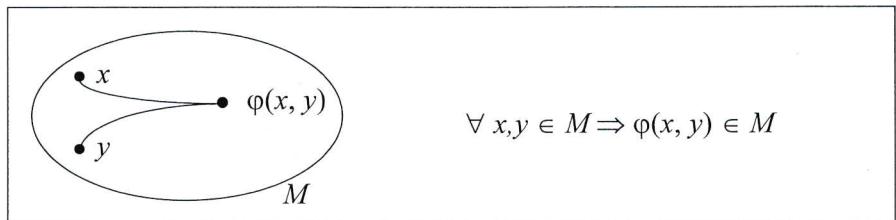
În limbaj formal, avem definiția echivalentă:

Fie M , o mulțime nevidă. O aplicație $\varphi : M \times M \rightarrow M$, $(x, y) \mapsto \varphi(x, y)$ se numește *lege de compoziție* (operație algebrică) pe mulțimea M .

Elementul unic determinat $\varphi(x, y)$ din M se numește **compusul** lui x cu y .

Observație. Pentru compusul $\varphi(x, y)$ utilizăm și alte simboluri, cum ar fi: $x * y$; $x \circ y$; $x \perp y$; $x \top y$ etc.

Diagrama legii de compoziție internă

Exercițiu rezolvat

Fie $M = [-1, \infty)$ și legea de compoziție $x * y = x + y + xy$, $\forall x, y \in [-1, \infty)$. Demonstrați că „ $*$ ” este lege de compoziție internă pe M .

Soluție. Vom demonstra că, pentru orice $x, y \in M$, avem $x * y \in M$. Într-adevăr: $\forall x, y \in [-1, \infty)$, avem $x * y \in [-1, \infty) \Leftrightarrow x + y + xy \geq -1 \Leftrightarrow x + y + xy + 1 \geq 0 \Leftrightarrow (x + 1)(y + 1) \geq 0$, evident, deoarece $x + 1 \geq 0$ și $y + 1 \geq 0$, pentru $x \geq -1$ și $y \geq -1$.

Fie $M = \left[-\frac{1}{2}, \infty \right)$ și legea de compoziție $x * y = x + y + 2xy, \forall x, y \in M$. Demonstrați că „ $*$ ” este lege de compoziție internă pe M .

Parte stabilă. Lege de compoziție indușă

Definiție. Fie M , o mulțime nevidă pe care s-a definit o lege de compoziție internă φ . O submulțime nevidă H a lui M se numește **parte stabilă** a lui M în raport cu legea de compoziție φ dacă $\forall x, y \in H \Rightarrow \varphi(x, y) \in H$.

Dacă H este o parte stabilă a lui M în raport cu legea de compoziție φ internă pe M , atunci pe H putem defini legea de compoziție:

$$\varphi' : H \times H \rightarrow H, \varphi'(x, y) \stackrel{\text{def}}{=} \varphi(x, y) \in H, \forall x, y \in H.$$

Spunem că φ' este **lege de compoziție indușă** pe H de către legea de compoziție φ de pe M .

Exercițiu rezolvat

Fie $M = \left\{ A(x) = \begin{pmatrix} \cos x & \frac{1}{2}\sin x \\ -2\sin x & \cos x \end{pmatrix} \middle| x \in \mathbb{R} \right\} \subset \mathcal{M}_2(\mathbb{R})$.

Demonstrați că M este parte stabilă a mulțimii $\mathcal{M}_2(\mathbb{R})$ în raport cu înmulțirea matricelor.

Soluție. Vom demonstra că, pentru orice $A(x), A(y) \in M$, avem $A(x) \cdot A(y) \in M$.

$$\begin{aligned} \text{Avem } A(x) \cdot A(y) &= \begin{pmatrix} \cos x & \frac{1}{2}\sin x \\ -2\sin x & \cos x \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} \cos y & \frac{1}{2}\sin y \\ -2\sin y & \cos y \end{pmatrix} = \\ &= \begin{pmatrix} \cos x \cos y - \sin x \sin y & \frac{1}{2}\sin x \cos y + \frac{1}{2}\cos x \sin y \\ -2\sin x \cos y - 2\cos x \sin y & \cos x \cos y - \sin x \sin y \end{pmatrix} = \\ &= \begin{pmatrix} \cos(x+y) & \frac{1}{2}\sin(x+y) \\ -2\sin(x+y) & \cos(x+y) \end{pmatrix} = A(x+y) \in M. \end{aligned}$$

Fie $M = \left\{ A(x) = \begin{pmatrix} \cos x & \frac{1}{3}\sin x \\ -3\sin x & \cos x \end{pmatrix} \middle| x \in \mathbb{R} \right\} \subset \mathcal{M}_2(\mathbb{R})$.

Demonstrați că M este parte stabilă a mulțimii $\mathcal{M}_2(\mathbb{R})$ în raport cu înmulțirea matricelor.

Tabla operației (legii de compozиie)

Definiție. Fie M , o mulțime finită, $M = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$, și φ , o lege de compozиie internă pe M .

$$\varphi : M \times M \rightarrow M, (x, y) \mapsto \varphi(x, y).$$

În acest caz, legea de compozиie φ poate fi dată tabelar prin:

φ	x_1	x_2	...	x_j	...	x_n
x_1						
x_2						
$\vdots$						
x_i	.....	.....	.....		$\varphi(x_i, x_j)$	
$\vdots$						
x_n						

Figura 2

Tabla operației asociată legii de compozиie φ pe mulțimea finită $M = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ este un tabel cu n linii și n coloane corespunzătoare elementelor mulțimii M , astfel încât la intersecția liniei i cu coloana j se află compusul $\varphi(x_i, x_j)$ al elementului x_i cu elementul x_j prin operația φ , după modelul din figura 2.

Această organizare tabelară se mai numește *tabla lui Cayley asociată legii de compozиie φ pe mulțimea finită M* .

Exercițiu rezolvat

Fie $\mathcal{M}_2(\mathbb{Z})$, mulțimea matricelor pătratice de ordin doi, cu coeficienți în $\mathbb{Z}$, și H , o submulțime a sa, $H = \{E, A, B, C\}$, unde $E = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}$, $A = \begin{pmatrix} 0 & -1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}$,

Respectându-ne de la punctul de vedere că $B = \begin{pmatrix} -1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}$, $C = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -1 & 0 \end{pmatrix}$. Înlocuim tabla operației de înmulțire pe mulțimea H și arătați că H este o parte stabilă a lui $\mathcal{M}_2(\mathbb{Z})$ în raport cu această operație.

Soluție. Tabla operației induse pe $H = \{E, A, B, C\}$ de înmulțirea matricelor din $\mathcal{M}_2(\mathbb{Z})$ este:

.	E	A	B	C
E	E	A	B	C
A	A	B	C	E
B	B	C	E	A
C	C	E	A	B

Deducem că $\forall X, Y \in H \Rightarrow X \cdot Y \in H$, deci H este o parte stabilă a lui $\mathcal{M}_2(\mathbb{Z})$ în raport cu înmulțirea matricelor.

Exercițiu propus

Fie matricea $A = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \end{pmatrix}$ și mulțimea de matrice $H = \{A^n \mid n \in \mathbb{N}^*\} \subset \mathcal{M}_3(\mathbb{N})$.

Arătați că $H = \{A, A^2, I_3\}$ și alcătuți tabla operației induse pe H de înmulțirea matricelor din $\mathcal{M}_3(\mathbb{N})$.

1.1. Proprietăți ale legilor de compoziție internă

Asociativitatea

Fie M , o mulțime nevidă pe care s-a definit legea de compoziție internă „*”, $* : M \times M \rightarrow M$; $(x, y) \mapsto x * y$.

Ne propunem să verificăm dacă rezultatul calculului $(x * y) * z$ (adică rezultatul dintre compusul lui $x * y$ și z) coincide cu rezultatul $x * (y * z)$ (adică rezultatul dintre x și $y * z$).

În acest sens, avem următoarea definiție.

Definiție. O lege de compoziție $* : M \times M \rightarrow M$, $(x, y) \mapsto x * y$, se numește **asociativă** dacă:

$$(x * y) * z = x * (y * z), \quad \forall x, y, z \in M.$$

Exercițiu rezolvat

Pe $\mathbb{Z}$ se definește legea de compoziție „*” prin

$$x * y = x + y + 1, \quad \forall x, y \in \mathbb{Z}.$$

Arătați că legea „*” este asociativă.

Soluție. Avem:

$$(x * y) * z = (x + y + 1) * z = (x + y + 1) + z + 1 = x + y + z + 2 \quad (1),$$

$$\text{iar } x * (y * z) = x * (y + z + 1) = x + (y + z + 1) + 1 = x + y + z + 2 \quad (2).$$

Din (1) și (2) deducem că $(x * y) * z = x * (y * z)$, $\forall x, y, z \in \mathbb{Z}$, deci legea de compoziție „*” este asociativă.

Exercițiu propus

Pe mulțimea $\mathbb{Z}$ a numerelor întregi definim legea de compoziție internă „*” prin:

$$x * y = x + y + k, \quad \forall x, y \in \mathbb{Z},$$

unde $k \in \mathbb{Z}$ este un număr întreg dat.

Să se arate că legea de compoziție „*” este asociativă.

Comutativitatea

Definiție. Fie M , o mulțime nevidă pe care s-a definit o lege de compoziție internă „*”,

$$*: M \times M \rightarrow M, \quad (x, y) \mapsto x * y.$$

Legea de compoziție „*” este **comutativă** dacă:

$$x * y = y * x, \quad \forall x, y \in M.$$

Exercițiu rezolvat

Fie $M = \left\{ A(x) = \begin{pmatrix} 1-x & 0 & x \\ 0 & 1 & 0 \\ x & 0 & 1-x \end{pmatrix} \middle| x \in \mathbb{R} \right\}$. Demonstrați că înmulțirea

matricelor din M este o operație comutativă.

Respect pentru oameni și cărți

Soluție. Avem $A(x) \cdot A(y) = \begin{pmatrix} 1-x & 0 & x \\ 0 & 1 & 0 \\ x & 0 & 1-x \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} 1-y & 0 & y \\ 0 & 1 & 0 \\ y & 0 & 1-y \end{pmatrix} =$

$$= \begin{pmatrix} 1-(x+y-2xy) & 0 & x+y-2xy \\ 0 & 1 & 0 \\ x+y-2xy & 0 & 1-(x+y-2xy) \end{pmatrix} = A(x+y-2xy) = A(y+x-2yx) =$$

$$= A(y) \cdot A(x).$$

Exercițiu propus

Fie $G = \left\{ M(a, b) = \begin{pmatrix} a & 0 & b \\ 0 & 1 & 0 \\ b & 0 & a \end{pmatrix} \middle| a, b \in \mathbb{R} \right\}.$

Arătați că înmulțirea matricelor din G este comutativă.

Element neutru

Definiție. Fie M , o mulțime nevidă pe care s-a definit o lege de compoziție internă „*”,

$$*: M \times M \rightarrow M, (x, y) \rightarrow x * y.$$

Un element $e \in M$ se numește **element neutru** pentru această lege de compoziție „*” dacă:

$$x * e = e * x = x, \forall x \in M.$$

Exercițiu rezolvat

Pe mulțimea $\mathbb{Q}$ a numerelor raționale definim operația:

$$x * y = x + y - \frac{xy}{2}, \quad \forall x, y \in \mathbb{Q}.$$

Cercetați dacă operația „*” admite element neutru.

Soluție. Studiem dacă există $e \in \mathbb{Q}$, astfel încât $e * x = x * e = x, \forall x \in \mathbb{Q}$.

$$\text{Din } e * x = x, \forall x \in \mathbb{Q}, \text{ obținem } e + x - \frac{ex}{2} = x, \forall x \in \mathbb{Q} \Leftrightarrow e \left(1 - \frac{x}{2}\right) = 0,$$

$\forall x \in \mathbb{Q} \Leftrightarrow e = 0$. Deducem că $0 * x = x * 0 = x, \forall x \in \mathbb{Q}$, adică $e = 0$ este element neutru pentru legea de compoziție „*”.

Pe mulțimea $\mathbb{Q}$ a numerelor raționale diferite de 3 se definește operația „*” prin:

$$x * y = x + y - \frac{xy}{3}, \quad \forall x, y \in \mathbb{Q}.$$

Cercetați existența elementului neutru.

Elemente simetrizabile

Definiție. Un element $x \in M$ se numește **simetrizabil** în raport cu legea de compozиție „*” dacă există $x' \in M$, astfel încât:

$$x' * x = x * x' = e.$$

Elementul x' se numește **simetricul** lui x în raport cu legea de compozиție „*”.

Observații:

1. În notație aditivă, simetricul lui x se notează $-x$ și se numește **opusul lui x** .

Avem $(-x) + x = x + (-x) = 0$.

2. În notație multiplicativă, simetricul lui x se notează x^{-1} și se numește **inversul lui x** .

Avem: $x^{-1} \cdot x = x \cdot x^{-1} = 1$.

3. Se notează $U(M)$ mulțimea tuturor elementelor simetrizabile ale lui M în raport cu legea de compozиție internă „*”, asociativă și cu element neutru.

Teoremă. Fie legea de compozиție internă „*” pe mulțimea M , astfel încât „*” este asociativă și admite elementul neutru e .

Dacă $x \in M$ este simetrizabil, atunci simetricul său x' este unic.

Teoremă. Dacă $x, y \in M$ sunt elemente simetrizabile în raport cu o lege de compozиție „*” pe M (asociativă și cu elementul neutru e), atunci $x * y$ și x' sunt simetrizabile și au loc egalitățile:

a) $(x * y)' = y' * x'$;

b) $(x')' = x$.

Exercițiu rezolvat

Fie matricea $A \in \mathcal{M}_2(\mathbb{Z})$, $A = \begin{pmatrix} a & -b \\ c & d \end{pmatrix}$, cu $ad + bc = 1$.

Demonstrați că A este inversabilă (simetrizabilă în raport cu operația de înmulțire din $\mathcal{M}_2(\mathbb{Z})$) și inversa $A^{-1} \in \mathcal{M}_2(\mathbb{Z})$.

Soluție. Cum $\det A = ad - bc = 1 \neq 0$, deducem că A este inversabilă. Avem:

$$A^t = \begin{pmatrix} a & c \\ -b & d \end{pmatrix}; \quad A^* = \begin{pmatrix} d & b \\ -c & a \end{pmatrix}; \quad A^{-1} = \frac{1}{\det A} \cdot A^* = \begin{pmatrix} d & b \\ -c & a \end{pmatrix} \in \mathcal{M}_2(\mathbb{Z}).$$

Se verifică imediat că $A \cdot A^{-1} = A^{-1} \cdot A = I_2$.

Exercițiu propus

În mulțimea $\mathcal{M}_2(\mathbb{Q})$, fie matricea $A = \begin{pmatrix} 2a & 3b \\ b & 2a \end{pmatrix}$, cu $4a^2 - 3b^2 = 1$.

Demonstrați că A este inversabilă și arătați că $A^{-1} \in \mathcal{M}_2(\mathbb{Q})$.

Exerciții rezolvate

1. Fie $\mathcal{R}_5 = \{0, 1, 2, 3, 4\} \subset \mathbb{Z}$, mulțimea resturilor modulo 5 ale împărțirii tuturor numerelor întregi prin 5.

Să se alcătuiască tablele operațiilor induse pe $\mathcal{R}_5$ de adunarea și înmulțirea modulo 5; să se deducă din tablele întocmite proprietățile operațiilor (asociativitate, comutativitate, element neutru, elemente simetrizabile).

Soluție.

$\oplus$	0	1	2	3	4
0	0	1	2	3	4
1	1	2	3	4	0
2	2	3	4	0	1
3	3	4	0	1	2
4	4	0	1	2	3

$\odot$	0	1	2	3	4
0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4
2	0	2	4	1	3
3	0	3	1	4	2
4	0	4	3	2	1

Deducem: a) Adunarea modulo 5 este asociativă, comutativă, admite element neutru pe „0” și orice element din $\mathcal{R}_5$ admite simetric (opus) în raport cu adunarea și acesta este tot din $\mathcal{R}_5$; avem $-0 = 0$; $-1 = 4$; $-2 = 3$; $-3 = 2$; $-4 = 1$.
 b) Înmulțirea modulo 5 este asociativă, comutativă, admite element neutru pe „1” și orice element nenul din $\mathcal{R}_5$ admite simetric (invers) în raport cu înmulțirea și acesta este tot din $\mathcal{R}_5$; avem $1^{-1} = 1$; $2^{-1} = 3$; $3^{-1} = 2$; $4^{-1} = 4$, adică $U(\mathcal{R}_5) = \{1, 2, 3, 4\}$ este mulțimea elementelor inversabile din $\mathcal{R}_5$.

2. Pentru ce valori ale parametrului real λ intervalul $(3, \infty)$ este o parte stabilă a lui $\mathbb{R}$ în raport cu legea de compozitie „ $*$ ”, definită prin:

$$x * y = xy - 3x - 3y + \lambda, \quad \forall x, y \in \mathbb{R}?$$

Soluție. Cum $x, y \in (3, \infty)$, avem $x - 3 > 0$, $y - 3 > 0$, deci $(x - 3)(y - 3) > 0$, adică $xy - 3x - 3y + 9 > 0$. Avem $x * y = \underbrace{xy - 3x - 3y + 9}_{> 0} + \lambda - 9 > \lambda - 9$. Trebuie ca $\lambda - 9 \geq 3$. Deducem $\lambda \geq 12$.

3. Fie $M = \left\{ A(x) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 2x \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1+x \end{pmatrix} \middle| x > -1 \right\}$.

- a) Să se arate că M este o parte stabilă a lui $\mathcal{M}_3(\mathbb{R})$ în raport cu operația de înmulțire a matricelor.
- b) Studiați proprietățile referitoare la asociativitate, comutativitate, element neutru, elemente simetrizabile în raport cu operația de înmulțire a matricelor din M .

Soluție. a) Avem: $A(x) \cdot A(y) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 2x \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1+x \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} 1 & 0 & 2y \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1+y \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 2(x+y+xy) \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1+x+y+xy \end{pmatrix} = A(x+y+xy)$

și $x + y + xy > -1 \Leftrightarrow (x+1)(y+1) > 0$, evident, deoarece $x > -1$ și $y > -1$.

b) Înmulțirea matricelor este o operație asociativă.

Din $A(x) \cdot A(y) = A(x + y + xy) = A(y + x + yx) = A(y) \cdot A(x)$, deducem că înmulțirea matricelor din M este comutativă. $A(0)$ este elementul neutru, deoarece

$$A(0) \cdot A(x) = A(x) \cdot A(0) = A(x)$$

Pentru element simetribil cercetăm dacă există $A(x') \in M$, astfel încât $A(x) \cdot A(x') = A(x') \cdot A(x) = A(0)$.

$$\text{Avem } A(x) \cdot A(x') = A(x + x' + xx') = A(0) \Rightarrow x + x' + xx' = 0 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow x' = \frac{-x}{x+1} > -1.$$

Dedecem că orice element din M este simetribil în raport cu înmulțirea (adică inversabil) și inversa matricei $A(x)$ este matricea $A\left(\frac{-x}{x+1}\right) \in M$.

1. Fie $\mathcal{R}_6 = \{0, 1, 2, 3, 4, 5\} \subset \mathbb{Z}$, mulțimea resturilor împărțirii unui număr întreg dat la 6. Să se alcătuiască tablele operațiilor induse pe $\mathcal{R}_6$ de adunarea și înmulțirea modulo 6. Să se deducă din tablele întocmite proprietățile operațiilor (asociativitate, comutativitate, element neutru, elemente simetrizabile).

2. Rezolvați în $\mathcal{R}_6$ ecuațiile:

$$\begin{aligned} \text{a)} \quad & 3 \oplus x = x \oplus 3; \quad 5 \odot x = x \odot 5; \\ \text{b)} \quad & 3 \oplus x \odot 2 = 5; \\ \text{c)} \quad & 4 \odot x \oplus 3 = 2, \end{aligned}$$

unde $\oplus$ și $\odot$ sunt simbolurile adunării și înmulțirii modulo 6.

(Remarcă: operația $\odot$ are prioritate față de $\oplus$).

3. Arătați că submulțimea $H = \{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6\} \subset \mathbb{Z}$ este o parte stabilă a lui $\mathbb{Z}$ în raport cu legea de compozиție:

$$\mathbb{Z} \times \mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}, (x, y) \mapsto |x - y|$$

și alcătuți tabla operației induse.

4. Pentru ce valori ale parametrului λ intervalul (a, ∞) , unde $a \in \mathbb{R}$, este o parte stabilă a lui $\mathbb{R}$ în raport cu legea de compozиție „*”, dată prin:

$$x * y = xy - ax - ay + \lambda, \quad \forall x, y \in \mathbb{R}.$$

5. Fie $M = \left\{ A(x) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & ax \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1+x \end{pmatrix} \middle| x > -1 \right\}$, unde $a \in \mathbb{R}$ este fixat.

a) Să se arate că M este o parte stabilă a lui $\mathcal{M}_3(\mathbb{R})$ în raport cu operația de înmulțire a matricelor.

b) Studiați proprietățile referitoare la asociativitate, comutativitate, element neutru, elemente simetrizabile.

6. Pe mulțimea $G = (-a, \infty)$, unde $a \in \mathbb{R}$, a fixat, se definește legea de compozиție „*”, dată prin $x * y = xy + ax + ay + a(a - 1)$, $\forall x, y \in \mathbb{R}$.

a) Să se arate că G este o parte stabilă a lui $\mathbb{R}$ în raport cu operația „*”.

b) Studiați proprietățile referitoare la asociativitate, comutativitate, element neutru, elemente simetrizabile.

7. Fie $a, b, c \in \mathbb{Z}$, $b \neq 0$. Pe $\mathbb{Z}$ definim legea de compozиție „*” prin:

$$x * y = \underset{\text{def}}{axy + b(x + y) + c}, \quad (\forall) x, y \in \mathbb{Z}.$$

a) Arătați că legea de compozиție „*” este asociativă dacă și numai dacă $b^2 - b - ac = 0$.